

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ

Дніпропетровський
національний університет
імені Олеся Гончара

Геолого-географічний факультет

Дніпропетровський дитячо-
юнацький центр міжнародного
співробітництва

MINISTRY OF EDUCATION
AND SCIENCE OF UKRAINE

Oles Gonchar National
University of Dnepropetrovsk

Geology - geographical faculty

Dnepropetrovsk child - youth
center of international
cooperation

ГЕОГРАФІЯ, ГЕОЕКОЛОГІЯ, ГЕОЛОГІЯ: ДОСВІД НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

VII Міжнародна наукова конференція
студентів, аспірантів і молодих вчених

GEOGRAPHY, GEOECOLOGY, GEOLOGY: THE EXPERIENCE IN THE SCIENTIFIC RESEARCH

VII International scientific conference
for students, and post-graduate students

11 – 14 травня 2010
may

УДК 91 (082) + 574 (082)
ББК 26.8 – я5 + 20.1 – я5
Г 35

Редакційна колегія:

проф. Л.І. Зеленська, проф. В.В. Богданович, проф. І.М. Барг, проф. Г.П. Євграшкіна,
доц. О.Є. Афанасьєв, доц. В.В. Безуглий, доц. А.С. Горб, доц. Л.І. Довгаль,
доц. Л.В. Доценко, доц. Н.Ф. Дуднік, доц. Н.М. Дук, доц. А.О. Ламекіна,
доц. Лисичарова Г.О., доц. В.В. Манюк, доц. Вад.В. Манюк, доц. Т.П. Мокрицька,
доц. С.М. Сердюк, доц. І.М. Суматохіна, доц. Н.П. Шерстюк

*Рекомендовано до друку вченою радою
геолого-географічного факультету
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
(протокол № 12 від 30 березня 2010 р.)*

Укладач: доц. О.Є. Афанасьєв

Географія, геоекологія, геологія: досвід наукових досліджень:

Г 35 Матеріали VII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів і молодих вчених / За ред. проф. Л.І. Зеленської. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2010. – Вип. 7. – 320 с.

География, геозкология, геология: опыт научных исследований:

Г 35 Материалы VII Международной научной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых / Под ред. проф. Л.И. Зеленской. – Днепропетровск: ИМА-прес, 2010. – Вып. 7. – 320 с.

ISBN

Збірник містить матеріали наукових досліджень, виголошених на VII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, що проведена на базі геолого-географічного факультету ДНУ ім. О.Гончара в травні 2010 р. Коло питань, висвітлених у публікаціях, стосується багатьох актуальних проблем фізичної та суспільної географії, екології та раціонального природокористування, геоморфології та інженерної геології, аспектів розвитку туристської діяльності тощо, здійснюваних молодими науковцями – студентами та аспірантами вищих навчальних закладів України, Росії, Білорусі, Казахстану, Узбекистану, Азербайджану, Румунії, Нігерії.

Матеріали доповідей і повідомлень видані в авторській редакції.

Авторы опубликованных материалов несут полную ответственность за содержание публикаций, достоверность и точность приведенных фактов, цитат, имен собственных, ссылок и прочих сведений.

ББК 26.8 – я5 + 20.1 – я5

© Афанасьєв О.Є., укладання, 2010
© Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара
© ІМА-прес

Костенюк Л. В.

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, астронант

e-mail: Gorshenina@gala.net

Науковий керівник: д.геогр.н., проф. Юценко Ю.С.

ДЕНУДАЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ГІРСЬКИХ ПОРІД В БАСЕЙНІ
ВЕРХЬОГО ПРУТУ

Кількісна оцінка ступеню денудаційної стійкості гірських порід є одним з ключових питань динамічної геоморфології. Як що стійкість окремих мінералів залежить від їх фізичних та хімічних властивостей, то жодна з характеристик гірської породи, що утворена одним чи декількома мінералами, сама по собі не визначає її денудаційну стійкість, як не визначає її жодна їх комбінація. Одна і та ж порода в різних фізико-кліматичних умовах проявляє себе по-різному. Відомі ряди денудаційної стійкості гірських порід важко застосовувати на практиці оскільки вони виведені для окремих регіонів і не мають абсолютних кількісних характеристик [2].

Необхідною умовою для швидкого протікання процесів денудації є також періодичний відтік (транспортування) матеріалу та відновлення експозиції схилів. Інтенсивність процесів відтоку твердого матеріалу локально залежить від місцевих ландшафтних та геоморфологічних факторів, а регіонально – від тектонічних та кліматичних умов. Швидкість процесів вивітрювання слабо залежить від петрографічного складу гірської породи, а визначається швидше її фізичними властивостями – структурою і текстурою, щільністю, пористістю, ступенем тріщинуватості, а також експозицією схилів. На думку Галанина А.А. [2] найбільше значення для визначення денудаційної стійкості мають тріщинуватість та тектонічна роздробленість гірських порід. Сила опору окремих порід залежить також від факторів, що характеризують поглинання та випромінювання тепла – теплоємність, теплопровідність, однорідність поверхні, колір, а також коефіцієнт розширення і здатність розчинятись у воді.

Для визначення характеристик денудаційної стійкості гірських порід басейну Верхнього Пруту ми використали коефіцієнт тривкості гірських порід ($K_{тр}$) за Протодяконовим М.М. [1]. Тривкість – загальноприйняте умовне поняття, яке символізує сукупність механічних властивостей гірських порід, що виявляється в різних процесах видобутку порід та їх експлуатації. Тривкість – здатність чинити опір руйнуванню під дією зовнішніх сил. Даний показник залежить від твердості, в'язкості, крихкості, пружних властивостей, мінералогічного складу, густини, структури порід.

На рис. 1, показано розподіл гірських порід в межах басейну Верхнього Пруту по категоріям тривкості.

Для додаткової інформативності на рисунку також нанесено ділянки русел головних річок басейну (р.р. Білий і Чорний Черемош, Черемош, Рибниця, Пістинька, Лючка, Лючка Сопівка) складені алювіальними формами та ділянки виходу гірських порід, що дозволяє провести зв'язок між тривкістю гірських порід та умовами формування русла. Очевидним є те, що в районах де тривкість залягаючих порід вища, будуть частіше спостерігатись ділянки з поріжньо-водоспадним типом русла і, навпаки, де тривкість порід менша – переважатимуть ділянки з алювіальними, грядовими формами.

Тривкість, як один з основних елементів, що характеризує денудаційну стійкість гірських порід разом з гідравлічними характеристиками потоку демонструє можливості та умови формування русла на досліджуваних ділянках. Як бачимо з рисунка 1 ділянки русла, обмежених деформаціями притаманні районам де розповсюджені гірські породи I-VI категорій тривкості, це породи середньої та високої тривкості із зміною коефіцієнта тривкості $K_{тр}$ від 2 до 20. Подекуди ділянки русел складених валунами та найвищою та середньою тривкістю із зміною коефіцієнта тривкості $K_{тр}$ від 1 до 20. Подекуди ділянки русел складених валунами та середньою тривкістю із зміною коефіцієнта тривкості $K_{тр}$ від 1 до 1,5 і взагалі не зустрічаються в районі поширення гірських порід з коефіцієнтом тривкості $K_{тр} < 1$. На таких ділянках повністю переважає тип русла складений алювіальними формами. Також на рисунку нанесені тектонічні порушення – розломи та насуви і місця поширення небезпечних геологічних явищ – зсуви і ярів, що дозволяє комплексно оцінити умови руслоформування в басейні Верхнього Пруту.

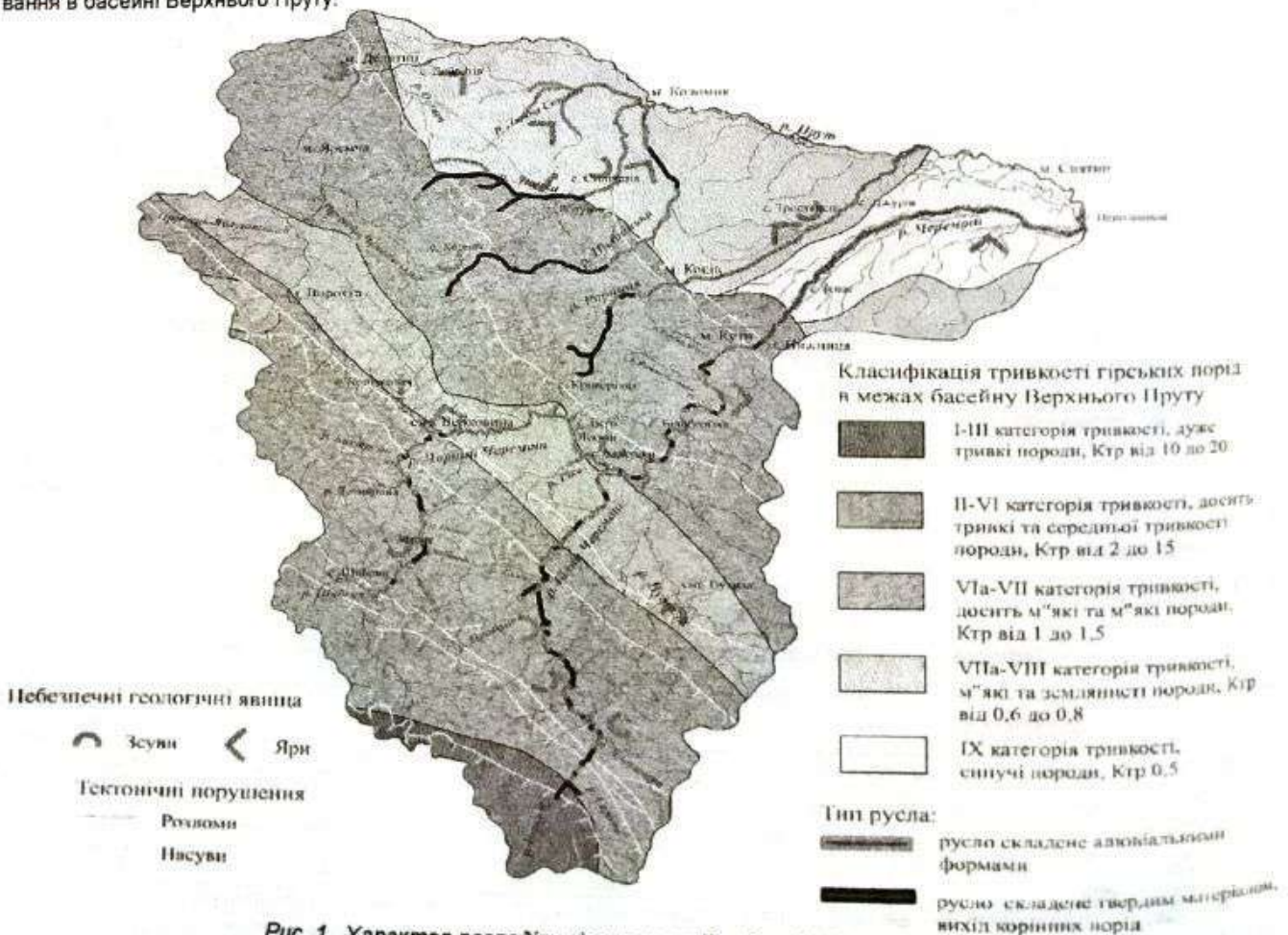

Рис. 1 Характер розподілу гірських порід в басейні Верхнього Пруту по категоріям їх тривкості

Як видно з рис. 1, в місцях перетину з лініями тектонічних розломів русла річок переважно складені твердим матеріалом, спостерігаються виходи твердих гірських порід на поверхню та обмеження деформацій русла. На таких ділянках русло відіграє домінуючу роль в системі «потік – русло». При цьому, горизонтальні та вертикальні деформації обмежені, формується дефіцит наносів, і потік безпосередньо контактує з корінним ложем.

Найбільш стійкі до денудації породи приурочені до геоморфологічного району Чивчин, що розміщений у верхів'ях річок Білий та Чорний Черемош. Тут переважає поріжно-водоспадний тип русла.

В гірській частині басейну Верхнього Пруту переважають тривкі та середньої тривкості гірські породи. Виключенням є район Ворохто-Путильського низькогір'я, в якому переважають досить м'які гірські породи. Для ділянок русел Чорного і Білого Черемошів, що перетинають цей район характерний алювіальний тип русла.

В передгірній частині басейну спостерігаються м'які та землянисті гірські породи, що є постійним джерелом надходження в русло твердого матеріалу та формування алювіально вимощеного русла. Передгірна ж частина долини р. Черемош складена сипучими породами і в руслі річки на цій ділянці часто спостерігаються піщані алювіальні форми.

Інформаційні ресурси:

1. Білецький В.С., Смирнов В.О. Переробка і якість корисних копалин. Донецьк: Східний видавничий дім, 2005. – 324 с. 2. <http://vak.ed.gov.ru>

Кочеткова І. В.

Київський національний університет ім. Т. Шевченка, аспірант

e-mail: KIV20@ukr.net

Науковий керівник: д.геогр.н., проф. Дмитрук О.Ю.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «КУЛЬТУРНИЙ ЛАНДШАФТ»

Культурний ландшафт є об'єктом міждисциплінарного дослідження, який вивчають географи, історики, культурологи, мистецтвознавці, архітектори тощо. В українській та зарубіжній географії найчастіше до цієї проблематики в своїх дослідженнях звертаються: М.Д. Гродзинський, В.М. Пащенко, С.П. Романчук та інші в Україні; Ю.А. Веденін, А.Г. Ісаченко, В.Л. Каганський, В.Н. Калуцков, Т.М. Красовська, М.Є. Кулешова, Ф.Н. Мільков, В.А. Ніколаєв у Росії; Я. Демек (Чехія), К.Зауер, З. Наве (США) та ін. Однак через неузгодженість трактування терміну «культурний ландшафт» різні вчені вивчають різний об'єкт дослідження, використовуючи при цьому один термін. Звідси актуальною постає потреба в аналізі поглядів на сутність культурного ландшафту.

Аналізуючи різноманітні погляди на поняття «культурний ландшафт», його сутність як об'єкту та предмету дослідження, можна виділити чотири основні групи поглядів. Погляди на сутність культурного ландшафту у різних групах різняться в залежності від розуміння авторами поняття «культура». Тому в основі групування лежить культурологічний підхід, який розглядає процеси і явища через призму розуміння культури.

I. Перша група дослідників, розуміючи культуру як будь-яку діяльність людини, вважають що «культурним» є ландшафт, видозмінений людиною. Оскільки культура є «властивий людині, людському суспільству спосіб життєдіяльності» [2] то, відповідно, будь-який вплив на природний ландшафт є виявом культурного життя людини, тоді ландшафт стає «культурним». Тобто термін «культурний ландшафт» має той самий зміст, що і термін «антропогенний ландшафт».

Поділ на природні та культурні ландшафти введений у науку Л. Бергом. Прибічниками такого розуміння культурних ландшафтів є зокрема З. Наве та Я. Демек [1].

II. В поглядах другої групи дослідників поняття культури виступає як «процес творчої діяльності» [2], результатом чого є створення нової дійсності в процесі позитивних змін.

В такому разі «культурним» є ландшафт, що цілеспрямовано змінений людиною, процеси в якому підпорядковані «антропогенному управлінню» [6], він є безпечним середовищем для життя людини і має покращені господарські властивості (за поглядами одних авторів) чи покращені естетичні властивості (за поглядами інших авторів).

Ті погляди, де культурний ландшафт виступає як «свідомо змінений господарською діяльністю людини для задоволення своїх потреб, що постійно підтримується людиною у потрібному для неї стані, здатний одночасно продовжити виконання функцій відтворення здорового середовища» [7, с. 112] репрезентують такі науковці як А.Г. Ісаченко, Ф.Н. Мільков, В.А. Ніколаєв та ін.

Загалом для радянської природознавчої школи є притаманним акцентування на господарській доцільності будь-якої діяльності, зокрема в сфері природокористування, коли в системі «природа – суспільство – господарство», господарство ставиться в центр. Однак одночасно акцент робиться на гармонізації «стосунків» суспільства і природи.

В більшості публікацій цього напрямку культурний ландшафт розглядається як різновид антропогенного ландшафту, однак такий, що має вищий «ступінь екологічної досконалості» [6]

Іншим поглядом на культурний ландшафт є розуміння його як цілеспрямовано зміненого людиною з метою покращення його естетичних властивостей. Ці погляди подібні до попередніх, адже мова йде також про цілеспрямовані зміни з метою покращення, оптимізації ландшафту, однак акцент робиться не на господарських, а на естетичних властивостях. Про те, що культурний ландшафт має бути також, не в останню чергу, естетичним, йдеться й у роботах попередніх авторів [3, 6], однак в цьому не виражається його основна ознака, як «культурного».

Зокрема, такі погляди на культурний ландшафт як естетичний, відображені у документах Конвенції про світову спадщину ЮНЕСКО. Одна з категорій культурного ландшафту визначається як «чітко визначений, свідомо задуманий та створений людиною ландшафт, що найлегше піддається ототожненню, включаючи ландшафти садів та парків, створених з естетичних міркувань, які часто (але не завжди) пов'язані з різноманітними будівлями або релігійними ансамблями» [9].

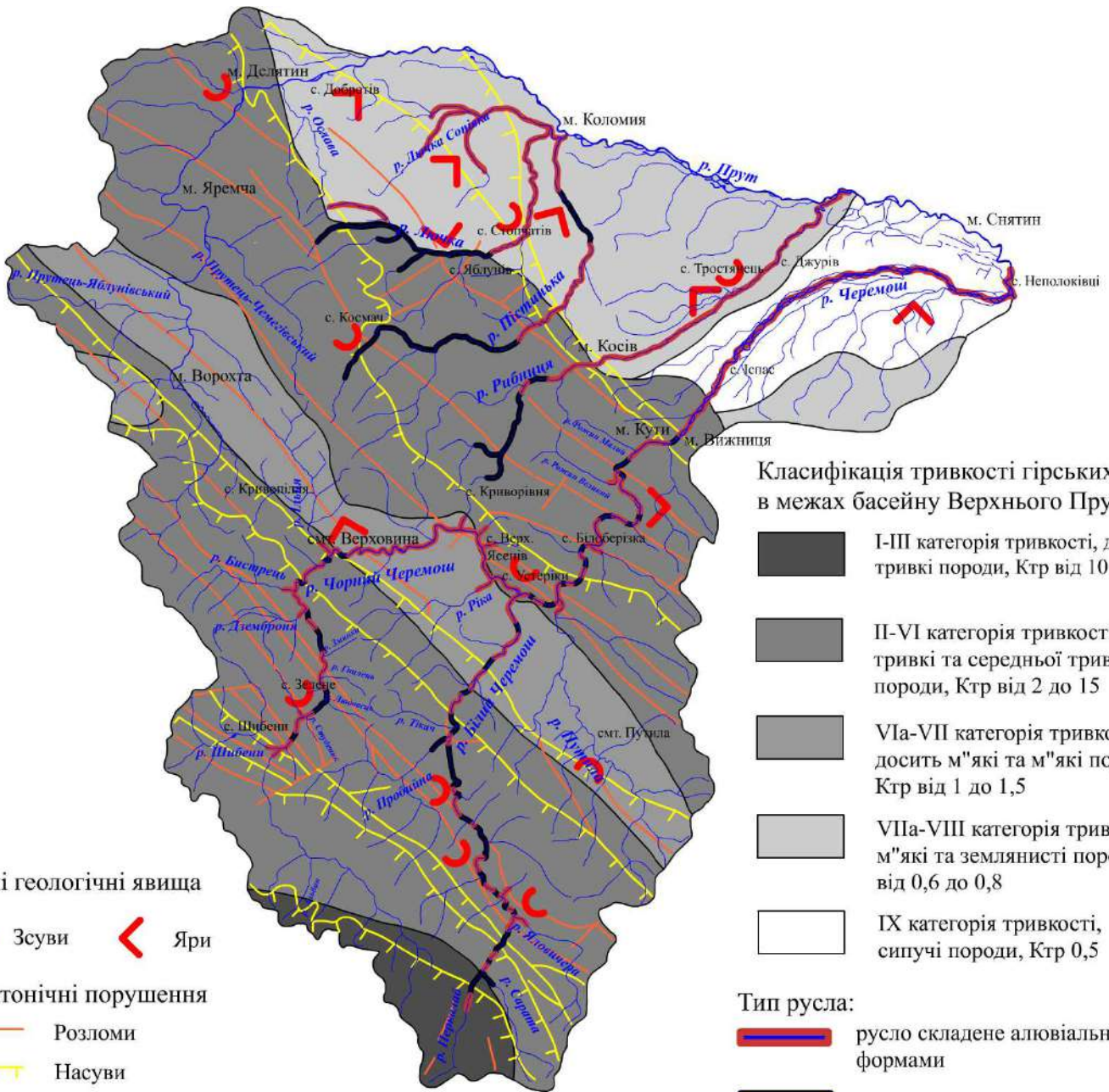
III. Третя група дослідників, розуміючи культуру, як інформацію, що циркулює в певному суспільстві на певному етапі і може бути успадкована чи набута [2], під «культурним» розуміють ландшафт, що несе певну інформацію про конкретний регіон, репрезентує його неповторність.

Таке розуміння культурного ландшафту притаманне для західноєвропейських наукових шкіл, зокрема французької, англійської, для яких властиве переважання гуманістичного підходу в географії ще починаючи з поглядів Поля Відаль де ла Бланша, що розумів ландшафт як результат фізико-географічних, історичних та соціокультурних впливів, які створюють своєрідний спосіб життя в його межах [1].

Таким чином, культурний ландшафт є цінністю, що належить всьому людству і має бути збережена для нащадків. Саме з цією метою був створений Список світової культурної та природної спадщини ЮНЕСКО, де однією з категорій надбань виступає культурний ландшафт, саме з гуманістичних позицій його розуміння.

В рамках розуміння культурного ландшафту як об'єкту спадщини працює Інститут природної та культурної спадщини в Росії. Вчені цієї установи керуються визначенням культурного ландшафту, що дав Ю.А. Веденін, розуміючи під цим терміном «цілісну і територіально локалізовану сукупність природних, технічних та соціально-культурних явищ, сформованих в результаті поєднання дії природних процесів та художньо-творчої, інтелектуально-творчої та рутинної (утилітарної) життєзабезпечуючої діяльності людини.» [5, с. 140]

Класифікація тривкості гірських порід в межах басейну Верхнього Пруту

- I-III категорія тривкості, дуже тривкі породи, Ктр від 10 до 20
- II-VI категорія тривкості, досить тривкі та середньої тривкості породи, Ктр від 2 до 15
- VIa-VII категорія тривкості, досить м'які та м'які породи, Ктр від 1 до 1,5
- VIIa-VIII категорія тривкості, м'які та землянисті породи, Ктр від 0,6 до 0,8
- IX категорія тривкості, сипучі породи, Ктр 0,5

Небезпечні геологічні явища

- ⤿ Зсуви
- ⤵ Яри

Тектонічні порушення

- Розломи
- ⊥ Насуви

Тип русла:

- русло складене алювіальними формами
- русло складене твердим матеріалом, вихід корінних порід

СОДЕРЖАНИЕ

ЗМІСТ

CONTENT

Зеленская Л.И. НАПУТСТВОТСТВЕННОЕ СЛОВО МОЛОДЫМ УЧЕНЫМ..... 3

СЕКЦИЯ I

АКТУАЛЬНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИССЛЕДОВАНИЙ В ФИЗИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ..... 5

Edem I.D., Edem S.O. Measurement of runoff from runoff plots using multi-slot technique in Ibadan, Nigeria.....	5
Андреева А.В. Географічне дослідження ставків на Дніпропетровщині.....	7
Андреева И.Ю. Решение проблемы отсутствия данных натуральных наблюдений для моделирования состояния водных масс водохранилищ.....	7
Архипова М.С. Типи національних природних парків світу.....	8
Багмет О.Б. Антропогенна морфоскульптура Київського плато.....	10
Басова В.В. Оцінка та порівняльна характеристика випаровування з Дніпродзержинського та Дністровського водосховищ.....	10
Боброва М.І. Обґрунтування необхідності створення Криворізького національного геопарку.....	11
Бондарь Ю.Н. Определение диагностических признаков типов условий место- произрастаний в южнотаежных ландшафтах Валдайской возвышенности.....	12
Борзенков А.А., Лукьянчиков Д.И. Формирование техногенных донных отложений в пределах города Курска.....	14
Брылев В.А., Мелихова Е.В. Древние антропогенные формы рельефа Волго-Донского междуречья (допромышленный этап).....	16
Букаева А.С., Козина О.В. Гидрографические особенности природного парка «Цимлянские пески».....	17
Буруль Т.Н., Ярыгин А.Н. Анализ состояния гидрологических объектов на территории природных парков Среднего Дона.....	18
Георгиев А.К. Геоморфологическая карта Волгоградской агломерации.....	19
Герасимова С.В., Лемешко Е.Е. Пространственно-временная изменчивость циркуляции вод Черного моря по данным дрейферного мониторинга.....	20
Гецко Н.В. Метеорологічні чинники паводкових ситуацій (на прикладі Закарпатської області).....	22
Дорошкевич С.П. Діагностичні ознаки окремих ґрунтоутворювальних процесів у викопних ґрунтах Середнього Побужжя за даними мікрморфологічного аналізу.....	23
Дымова О.А., Маркова Н.В. Прогностический расчет гидрофизических полей Черного моря для периода январь – сентябрь 2006 года.....	24
Жумарь П.В. Культура тростника на выработанных торфяных месторождениях.....	26
Каніголоцька І.В. Мінливість властивостей піщаних ґрунтів низьких терас Дніпра.....	27
Кармазиненко С.П. Послідовність мікрморфологічного вивчення ґрунтів і відкладів.....	27
Кича О.С. Вплив змін клімату на берегові ресурси північно-західної частини Чорного моря.....	30
Кирилюк О.В. Заплавний комплекс басейну річки Гуків.....	31
Костенюк Л.В. Денудаційна стійкість гірських порід в басейні Верхнього Пруту.....	32
Кочеткова І.В. Класифікація підходів до трактування поняття «культурний ландшафт».....	33
Лаврик О.Д. Натуральні урочища заплави Південного Бугу.....	34
Ларькова М.С. Историческое природопользование как объект исследования на заповедных территориях (на примере Дарвинского заповедника).....	35
Лежневич В.А. Направления реабилитации и использования выработанных торфяных месторождений.....	36
Мацібора О.В. Особливості голоцену як сучасного етапу розвитку природи.....	36
Миць Б.В. Специфіка застосування методики визначення екологічної ентропії ландшафтів Подільських Товтр.....	37